

४१. आपण महत्त्वाचे आहोत का?

१९७४ साली, श्री. गोविंदराम यांची तक्षशिला इंजिनिअरिंग कॉर्पोरेशन लिमिटेडच्या इंदूर येथील कारखान्यातून बंगलोर येथील कारखान्यात बदली करण्यात आली होती. त्याला थर्मल विक्री विभागात नेमण्यात आले आणि सुटे भाग व दुरुस्तीच्या ऑर्डर्स हाताळण्याचे काम देण्यात आले, जे एक प्रतिष्ठेचे काम मानले जात नव्हते.

सोमवारी सकाळी, पूर्व विभागातील एका प्रमुख औष्णिक वीज केंद्रातील एक कार्यकारी अभियंता म्हणजेच इलेक्ट्रिकल इंजिनिअर (EE) त्यांच्या कार्यालयात आले आणि त्यांनी १०० मेगावॉट क्षमतेच्या टर्बाइनचे काही टर्बाइन थ्रस्ट पॅड्स (मोठ्या स्टीम टर्बाइनच्या स्प्लिट बेअरिंगचा एक भाग) दुरुस्त करून देण्यास सांगितले. औष्णिक वीज केंद्राचा जवळपास अर्धा भाग बंद होता आणि उपकरणांच्या दुरुस्तीमुळे २०-२५% क्षमता पूर्ववत होऊ शकते. श्री. गोविंदराम यांनी त्याला सामान ठेवूनपरत जायला सांगितले, पण इलेक्ट्रिकल इंजिनिअर ते काम लगेच करण्याचा आग्रह करत होता. गोविंदराम चिडले होते (काही प्रमाणात त्याला सोपवलेल्या क्षुल्लक कामामुळे आलेल्या स्वतःच्या निराशेमुळे, काही प्रमाणात आपण एका सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमाचे कर्मचारी आहोत या भावनेमुळे आणि काही प्रमाणात कार्यशाळांमध्ये कोणीही ते तातडीचे काम म्हणून स्वीकारणार नाही या त्याच्या खात्रीमुळे). मात्र, काही वेळाने तो ते करून बघायला तयार झाला. इलेक्ट्रिकल इंजिनिअरने विचारल्यावर त्यांनी त्याला शुक्रवारचे परतीचे तिकीट बुक करण्यास सांगितले.

त्यानंतर ते बब्बीटिंग करून घेण्यासाठी कार्यशाळेत गेला. अपेक्षेप्रमाणे, कार्यशाळेच्या फोरमनने ते काम करण्यास नकार दिला आणि सांगितले की, कोणताही कामगार ते काम करणार नाही, कारण त्यांना मुख्य संचांची म्हणजेच नवीन औष्णिक ऊर्जा उपकरणांची देखभाल करण्यासाठी प्रोत्साहनपर रक्कम (ओव्हरटार्इम) मिळत होती. रात्रीच्या पाळीत ते काम करून घेण्याच्या त्याच्या सूचनेवर, फोरमन हसून म्हणाला की, रात्रीची पाळी कामासाठी नसते, ते (कामगार) झोपतात. मात्र, जेव्हा गोविंदरामने त्याला ओव्हरटार्इम काढून रात्रीच्या शिफ्टमध्ये काम करून घेण्यास सांगितले, तेव्हा तो प्रयत्न करण्यास तयार झाला. दुसऱ्या दिवशी जेव्हा गोविंदरामने कार्यशाळेला भेट दिली, तेव्हा फोरमनने काम पूर्ण केलेले पाहून त्याला सुखद आश्चर्य वाटले. त्यानंतर त्याने मशीन शॉपला भेट दिली आणि तशीच विनंती केली. ती युक्ती यशस्वी झाली आणि बुधवारी सकाळी सामान तयार होते.

काहीतरी असाधारण काम केल्याच्या या महान यशाने आनंदित होऊन, त्याने ईईला येऊन ती वस्तू घेऊन जाण्यास कळवण्यासाठी गेस्ट हाऊसला संदेश पाठवला. गेस्ट हाऊसच्या काळजीवाहकाने कळवले की खोलीला कुलूप आहे. नंतर संध्याकाळी काळजीवाहकाने कळवले की खोलीत त्याचे सामान दिसत असूनही ईई अजूनही आला नव्हता. गुरुवारही निघून गेला. गोविंदरामना काळजी वाटू लागली. ईईच्या अपहरणाची कल्पनाही त्याच्या मनात येऊन गेली. त्याने त्याच्या बॉसशी बोलून ठरवले की, त्या रात्री वाट बघून दुसऱ्या दिवशी ईई (EE) हरविल्याची एफआयआर (FIR) दाखल करायची .

शुक्रवारी सकाळी मात्र, ईई गोविंदराम यांच्या कार्यालयात हजर झाले आणि काम झाले का, असे उपहासाने विचारले. यामुळे गोविंदराम संतापले आणि त्यानंतर त्यांच्यात पुढीलप्रमाणे बाचाबाची झाली.

गोविंदराम: "ते मी तुम्हाला नंतर सांगेन. आधी मला सांगा, गेल्या दोन दिवसांपासून तुम्ही कुठे होतात?"

ईई: "तो तुमचा विषय नाही. वस्तू तयार असतील तर द्या."

गोविंदराम: "तुम्ही मला सांगितलेलंच बरं, नाहीतर मी त्या वस्तू तुम्हाला देणार नाही. त्याऐवजी मी तेच तुमच्या अध्यक्षांना पाठवून तुम्हाला बडतर्फ करण्याची विनंती करीन. तुमच्यासारखे ईई असताना वीज मंडळाला नफा कसा होऊ शकतो?"

ईई: "मी काय केले आहे? तुम्ही मला शुक्रवारी यायला सांगितले होते. मी अगदी वेळेवर आलो आहे."

गोविंदराम: "तुम्ही काय केले आहे? तुम्ही मला सांगितले की तुमचा औष्णिक ऊर्जा प्रकल्प ५० टक्क्यांहून अधिक बंद आहे, याचा अर्थ १०० मेगावॅटपेक्षा जास्त क्षमता उपलब्ध नाही. एका किलोवॅटचा दर ०.५० रुपये असल्याने तुमच्या वीज मंडळाचे एका दिवसात १२ रुपये, म्हणजेच दोन दिवसांत २४ रुपयांचे नुकसान झाले. एक मेगावॅट (1000 KW) म्हणजे 2 दिवसात 24,000 रुपयांचे नुकसान आणि 100 मेगावॅटचे वीज केंद्र दोन दिवस बंद राहिल्यास 24 लाख रुपयांचे नुकसान होते. मी हे तुमच्या अध्यक्षांना सांगणार आहे आणि तुम्हाला पदावरून काढून टाकण्याची विनंती करणार आहे. तुम्ही किती मोठे नुकसान केले आहे याची तुम्हाला जाणीव आहे का?"

ईई: "24 लाख रुपये"

गोविंदराम: (आणखी संतापून) अनेकशे कोटी रुपयांची वार्षिक उलाढाल असलेल्या भिलाई स्टील प्लांटच्या (बीएसपी) गरजेपेक्षा २४ लाख रुपये प्रति १०० मेगावॅट जास्त आहे. तुम्ही किती मोठे नुकसान केले आहे, याची तुम्हाला आता जाणीव झाली आहे का?"

ईई: "(आता धक्का बसला) २ कोटी रुपयांपेक्षा जास्त."

गोविंदराम: २ कोटी रुपयांपेक्षा जास्त? पोलाद कुठे जाते? BSL रेल्वे रुळांसाठी पोलादाचा पुरवठा करते. तुमच्यामुळे रेल्वे मार्गाच्या टप्प्याटप्प्याने होणाऱ्या विस्तारातून मिळू शकणारा महसूल बुडाला आहे. BSL च्या इतर ग्राहकांनाही असेच नुकसान झाले आहे. तुमच्यामुळे भारतीय अर्थव्यवस्थेचे किती नुकसान झाले आहे, हे तुम्हाला माहीत आहे का? हेच मी तुमच्या अध्यक्षांना लिहिणार आहे. आता मला सांगा, गेल्या दोन दिवसांपासून तुम्ही कुठे होता?

ईई: (आता दिलगिरी व्यक्त करत) मला माफ करा. खरंतर, माझ्या अनुपस्थितीचे गांभीर्य माझ्या लक्षात आले नाही. तुम्हाला माहीत आहे की आम्हाला या बाजूला येण्याची संधी जवळजवळ नाहीच. तुम्ही मला शुक्रवारी यायला सांगितल्यामुळे, या वेळेचा उपयोग करून म्हैसूर, वृंदावन गार्डन्स, ऊटी इत्यादी ठिकाणे बघायला जावे असा विचार मी केला. माझ्या मनात कधीच आले नाही की तुम्ही दोन दिवसांत काम पूर्ण करू शकाल आणि वीज केंद्र दोन दिवस आधीच सेवेत आणता येईल व प्रचंड राष्ट्रीय अपव्यय टाळता येईल. मी वचन देतो की भविष्यात मी असे कधीही करणार नाही, कारण तुम्ही मला जे सांगितले ते मी विसरू शकत नाही.

गोविंदराम: "हे दुर्दैवी आहे. तुम्ही केलेला थेट तोटा हा तुमच्या कारखान्यातील सर्व कर्मचाऱ्यांच्या महिनाभराच्या पगारापेक्षा जास्त आहे. तुमच्या सर्व कर्मचाऱ्यांना एलटीसी (LTC) दिले असते तरी रक्कम कमीच राहिली असती. ठीक आहे. आता तुम्ही परत गेल्यावर, कृपया प्लांट चालू ठेवण्यासाठी लागणाऱ्या

स्पेअर्सची ऑर्डर मला पाठवा. तुम्हाला माहिती आहे का, जर तुमच्याकडे अतिरिक्त साहित्य असते, तर तुम्ही पूर्ण एक आठवडा वाचवू शकला असता आणि तुमच्या वीज केंद्राचे व त्याच्या ग्राहकांचे जवळपास २% वार्षिक महसुली नुकसान टाळता आले असते.

ईई: "धन्यवाद. मी ते करीन."

P.S.

हा भाग केससोबत देऊ नका. वरील प्रश्नावरील चर्चा संपल्यानंतर, शेवटी ते जोडा.

नंतर एका मित्राला हा प्रसंग सांगताना गोविंदराम म्हणाले: “जरी मला खात्री नव्हती की मी दोन दिवसांत काम पूर्ण करू शकेन आणि मला ई.ई. वर प्रचंड राग आला होता, पण खरं सांगायचं तर, आपण किती महत्वाचे आहोत हे माझ्या स्वतःच्या लक्षातच आले नव्हते. सोमवारी जेव्हा ई.ई. माझ्याकडे आला होता, तेव्हा मी कसा प्रतिसाद दिला होता ते बघा.”